

ЮРИДИЧНО ОBOB'ЯЗКОВИЙ ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ З РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА ІНШИХ БІЗНЕС-УТВОРЕНЬ

(Zero Draft)

Розділ 1

Стаття 1. Преамбула

Держави-учасниці цієї Конвенції

Підкреслюючи, що усі права людини є універсальними, неподільними, взаємозалежними і взаємопов'язаними,

Підтверджуючи, що кожна особа має право на рівний і ефективний доступ до правосуддя і до засобів захисту у випадку наявності ризику або реальної шкоди, що є визначальною для реалізації нею її прав,

Визнаючи норми міжнародного права й міжнародного права прав людини з відповідною повагою до принципу міжнародних зобов'язань держав;

Підкреслюючи, що обов'язок і основна відповідальність за сприяння, повагу, захист і забезпечення прав людини і фундаментальних свобод лежить на державі, й держави повинні забезпечувати захист прав людини від порушень з боку третіх осіб, включаючи бізнес-утворення, у межах своєї території або поза нею під їх юрисдикцією або контролем, й гарантувати повагу прав людини й реалізацію міжнародного права прав людини,

Нагадуючи, що Статут ООН у ст. 55 і ст. 56, які присвячено міжнародній співпраці, передбачає, серед іншого, необхідність універсальної поваги й забезпечення реалізації прав людини і фундаментальних свобод для усіх, незалежно від раси, статі, мови або релігії,

Підкреслюючи, що усі бізнес-утворення, незалежно від їхнього розміру, сфери й характеру діяльності, власності й структури, повинні поважати усі прав людини, у тому числі шляхом попередження виникнення або усунення негативного впливу на права людини, який виникає в результаті їх діяльності,

Підтверджуючи принципи недискримінації, участі й включеності, а також самовизначення,

Прагнучи зробити внесок у розвиток міжнародного права і міжнародного права прав людини у цій сфері,

Втілюючи мандат, визначений Резолюцією 26/9 Ради прав людини,
Погоджуємося щодо такого:

Стаття 2. Визначення мети

1. Мета цієї Конвенції полягає у тому, щоб:

a. *Посилити* повагу, сприяння, захист і здійснення прав людини у контексті бізнес-активності транснаціонального характеру,

b. *Забезпечити* ефективний доступ до правосуддя та засобів захисту жертв порушень прав людини у контексті бізнес-активності транснаціонального характеру, й попередити такі порушення,

c. *Розвивати* міжнародну співпрацю з метою виконання державами їх зобов'язань за міжнародним правом прав людини.

Розділ II

Стаття 3. Сфера застосування

1. Ця Конвенція має застосовуватися щодо порушень прав людини в контексті будь-якої бізнес-активності транснаціонального характеру.

2. Ця Конвенція має охоплювати всі визнані на міжнародному рівні права людини, а також права, гарантовані національним правом.

Стаття 4. Визначення

1. “Жертви” - особи, які індивідуально чи колективно зазнають шкоди, включаючи фізичну чи психологічну, емоційні страждання, матеріальні втрати або значне погіршення їх прав людини, у тому числі екологічних прав, через дії або недогляд у контексті бізнес активності транснаціонального характеру. У відповідних випадках, коли це відповідає національному праву, поняття “жертва” також включає родину або утриманців прямої жертви, а також осіб, які постраждали, намагаючись допомогти жертвам або попередити негативні наслідки.

2. “Бізнес-активність транснаціонального характеру” означає будь-яку спрямовану на отримання прибутку економічну діяльність, у тому числі, але не тільки, виробничу або комерційну діяльність, здійснювану фізичною або юридичною особою, включаючи діяльність, здійснювану за допомогою електронних засобів, яка має місце або включає в себе дії, осіб чи вплив двох або більше національних юрисдикцій.

Стаття 5. Юрисдикція

1. Юрисдикція щодо дій, вчинених індивідом або групою осіб, незалежно від їх громадянства або місця постійного проживання, що є наслідком діяльності або бездіяльності й тягнуть за собою порушення прав людини, охоплюваних цією Конвенцією, має належати суду тієї держави, де:

- а. такі дії або бездіяльність мали місце або;
- б. фізична або юридична особа або об'єднання фізичних чи юридичних осіб, які ймовірно вчинили дію чи бездіяльність, є доміцільованими.

2. Юридична особа або об'єднання фізичних або юридичних осіб вважаються доміцільованими там, де вони мають:

- а. місцезнаходження згідно зі статутом, або

- b. офіс керівного органу, або
- c. визначальний бізнес-інтерес, або
- d. філію, дочірню компанію, представництво, відділення, представницький офіс або щось подібне.

3. Якщо скарга подається від імені фізичної особи або групи фізичних осіб, має бути отримана їх згода на це, крім тих випадків, коли заявник може діяти від їх імені без отримання такої згоди.

Стаття 6. Обмежувальні приписи

1. Обмежувальні приписи не підлягають застосуванню до порушень міжнародного права прав людини, які, відповідно до міжнародного права, представляють собою злочини. Національні обмежувальні приписи для інших видів порушень, які, за міжнародним правом, не є злочинами, включаючи часові обмежувальні приписи, застосовні до скарг цивільно-правового характеру та інших процедур, не повинні бути надмірно обмежувальними й мають забезпечувати достатній період часу для проведення розслідування й судового розгляду порушень, особливо у справах, коли порушення мали місце за кордоном.

Стаття 7. Застосовне право

1. Усі питання матеріального й процесуального права, які стосуються скарги, поданої до компетентного суду, що не є предметом спеціального регулювання цією Конвенцією, мають врегульовуватись відповідно до права, за яким функціонує такий суд, включаючи будь-які норми щодо вирішення колізії законів.

2. На вимогу жертви порушення всі змістовні питання, які стосуються права прав людини, релевантного скарзі, поданій до компетентного суду, можуть вирішуватись відповідно до права іншої Держави-учасниці, де особа, що веде бізнес-діяльність транснаціонального характеру, є доміцильованою. Компетентний суд може звернутися із запитом щодо

надання взаємної правової допомоги, як це передбачено ст. 11 цієї Конвенції.

3. Конвенція не виходить із преюдиції визнання й захисту будь-якого права жертв порушення, які можуть бути надані відповідно до чинного національного права.

Стаття 8. Права жертв порушення

1. Жертви порушення мають право на справедливий, ефективний і оперативний доступ до правосуддя і засобів правового захисту відповідно до міжнародного права. Такі засоби правового захисту мають включати, але не обмежуватися:

a. Реституцію, компенсацію, поновлення порушених прав, сатисфакцію й гарантії неповторення для жертв.

b. Поновлення навколишнього природного середовища, де це можливо, включаючи компенсація витрат на переміщення жертв, а також заміну об'єктів власності громади.

2. Держави-учасниці гарантують права жертв, індивідуально або як групи, звертатися зі скаргами до їх судів й визнають за своїми національними судовими й іншими компетентними органами необхідну юрисдикцію згідно з цією Конвенцією для того, щоб забезпечити для жертв доступ до адекватних, своєчасних і ефективних засобів правового захисту.

3. Держави-учасниці повинні розслідувати всі порушення прав людини ефективно, оперативно, ретельно і неупереджено та, за необхідності, приймати заходи проти тих фізичних або юридичних осіб, які ймовірно є відповідальними відповідно до національного і міжнародного права.

4. Жертвам гарантується належний доступ до інформації, яка стосується засобів правового захисту. Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб їх національне право й суди не обмежували таке право й полегшувати доступ до інформації шляхом міжнародної співпраці, як

передбачено цією Конвенцією, і з дотриманням правил конфіденційності відповідно до внутрішнього законодавства.

5. Держави повинні забезпечити належну й ефективну юридичну допомогу жертвам упродовж усього судового процесу, у тому числі шляхом:

a. Інформування жертв про їх процесуальні права, а також про зміст, строки й рух у розгляді їх претензій належним чином і в адекватний спосіб;

b. Гарантувати право жертві бути заслуханою на всіх етапах судового розгляду без упередженості щодо обвинуваченого й відповідно до національного права;

c. Уникати зайвої формалізації, зайвих витрат або затримок під час подання скарги або під час розгляду справи й виконання наказів і вказівок щодо надання виплат жертвам;

d. Надавати допомогу щодо усіх процесуальних вимог з метою подачі скарги й початку та продовження розгляду справи в суді цієї Держави-учасниці. Відповідна Держава-учасниця визначає необхідність надання правової допомоги шляхом проведення всеохоплюючих консультацій з жертвами й беручи до уваги матеріальне становище жертви, а також складність й тривалість процесу розгляду скарги. У жодному разі на жертву не повинен покладатися обов'язок відшкодувати судові витрати іншої сторони спору.

6. Відсутність можливості покрити адміністративні та інші витрати не повинна ставати бар'єром для ініціювання судового розгляду справи відповідно до цієї Конвенції. Держави повинні надавати допомогу жертвам у подоланні таких бар'єрів, у тому числі шляхом скорочення витрат там, де це є необхідним. Держави не повинні вимагати від жертв надання гарантій в якості умови початку судового розгляду.

7. Держави-учасниці створюють Міжнародний фонд для жертв, які охоплюються цією Конвенцією, з метою надання їм правової і фінансової допомоги. Такий Фонд створюється не пізніше, ніж через (X) років після

набрання чинності цією Конвенцією. Конференція Учасниць визначає й затверджує відповідне положення про функціонування Фонду.

8. Держави мають забезпечити ефективні механізми для застосування засобів правового захисту, включаючи виконання національних або іноземних судових рішень, відповідно до цієї Конвенції, національного права і міжнародно-правових зобов'язань.

9. Жертви повинні мати доступ до необхідних дипломатичних і консульських засобів, якщо це необхідно, для того, щоб забезпечити для них належну можливість реалізувати своє право на доступ до правосуддя і засобів правового захисту, включаючи, окрім іншого, доступ до інформації, необхідної для подання позову, отримання правової допомоги й інформації про місцезнаходження і компетенцію судів й способи ініціювання судової справи або про засоби захисту у суді під час розгляду справи.

10. До жертв слід ставитися людяно і поважати їх людську гідність й права людини, а також забезпечувати їх безпеку, фізичний і психологічний добробут, недоторканність приватного життя.

11. Держави мають захищати жертв, їх представників, родини і свідків від будь-якого незаконного втручання в їх особисту недоторканність, а також від погроз і переслідування до, під час і після будь-якого розгляду скарги.

12. Держави гарантують жертвам, їх представникам і родинам право на життя, особисту недоторканність, свободу думки й вираження, мирні збори й об'єднання, а також свободу пересування.

13. Жертви повинні мати право на користування особливою увагою й піклуванням, щоб запобігти повторній віктимізації в аспекті доступу до правосуддя та засобів правового захисту.

Стаття 9. Попередження

1. Держави-учасниці гарантують у своєму національному законодавстві, що всі особи, які займаються підприємницькою діяльністю транснаціонального характеру на території такої Держави-учасниці або в інший спосіб знаходяться під її юрисдикцією чи контролем, мають взяти на себе зобов'язання належної обачності (due diligence) впродовж всього періоду такої підприємницької діяльності, беручи до уваги потенційний вплив на права людини у зв'язку із розміром, характером, контекстом і ризиком, пов'язаним із підприємницькою діяльністю.

2. Належна обачливість (due diligence), згадувана вище відповідно до ст. 7.1, має включати, однак не обов'язково обмежується таким:

a. Моніторинг впливу підприємницької діяльності відповідного бізнес-утворення на права людини, у тому числі впливу його дочірніх компаній і компаній, що знаходяться під його прямим або непрямим контролем чи безпосередньо пов'язані з його діяльністю, продуктами чи послугами.

b. Виявлення й оцінювання будь-яких фактичних або потенційних порушень прав людини, які можуть виникати в результаті їх власної діяльності, у тому числі їх дочірніх компаній і компаній, які знаходяться під їх прямим або непрямим контролем чи безпосередньо пов'язані з їх діяльністю, продуктами чи послугами.

c. Попередження порушень прав людини у контексті своєї підприємницької діяльності, у тому числі діяльності дочірніх компаній і компаній, які знаходяться під їх прямим або непрямим контролем чи безпосередньо пов'язані з їх діяльністю, продуктами чи послугами, у тому числі шляхом здійснення фінансових внесків там, де це є необхідним.

d. Публічне звітування з певною періодичністю шляхом надання інформації з нефінансових питань, включаючи, як мінімум, питання охорони навколишнього природного середовища й прав людини, у тому числі інформацію про відповідну політику, ризики, результати й показники їх вимірювання. Вимога щодо розкриття такої інформації має піддаватися

оцінці з точки зору серйозності потенційного впливу на окремих осіб і громади. а не з огляду на її істотність для фінансових інтересів бізнесу або його вигодоотримувачів.

е. Здійснення попередньої й наступної оцінки впливу на навколишнє природне середовище і права людини, які охоплюють діяльність бізнесу-утворення, а також його дочірніх компаній і компаній, які знаходяться під його контролем, й включення результатів таких оцінок до відповідних внутрішніх функцій і процесів й прийняття відповідних заходів.

ф. Відображення вимог пунктів а-е в усіх договірних відносинах, у яких задіяно підприємницьку діяльність, що має транснаціональний характер.

г. Проведення змістовних консультацій з групами, чії права людини потенційно зачіпаються підприємницькою діяльністю, й іншими відповідними зацікавленими сторонами за допомогою належних процедур, у тому числі через їх представницькі інституції, приділяючи при цьому особливу увагу тим, хто стикається з підвищеними ризиками порушення прав людини в аспекті підприємницької діяльності, зокрема, таких як жінки, діти, інваліди, корінні народи, мігранти, біженці й внутрішньо переміщені особи.

h. Процедури належної обачності (due diligence) можуть вимагати встановлення й підтримання засобів фінансової безпеки, таких як страхові облігації або інші фінансові гарантії покриття можливих вимог відшкодування нанесеної шкоди.

3. Держави-учасниці забезпечують ефективні національні процедури для забезпечення дотримання обов'язків, викладених у цій статті, а також доступності таких процедур для всіх фізичних і юридичних осіб, які мають законний інтерес відповідно до національного права у тому, щоб ця стаття виконувалась.

4. Порушення обов'язків належної обачності, викладених у цій статті, має тягнути за собою співрозмірну відповідальність й виплату компенсації відповідно до статей цієї Конвенції.

5. Держави-учасниці можуть звільнити певні групи малих і середніх суб'єктів підприємницької діяльності від окремих обов'язків за цією статтею з метою уникнення ситуації покладання на них надмірного адміністративного тягаря.

Стаття 10. Юридична відповідальність

1. Держави-учасниці передбачають у своєму національному праві, що фізичні і юридичні особи можуть бути притягнуті до кримінальної, цивільної або адміністративної відповідальності за порушення прав людини, допущені у межах їх підприємницької діяльності транснаціонального характеру. Така відповідальність має полягати у ефективних, пропорційних і стримувальних кримінальних і некримінальних санкціях, включаючи фінансові. Відповідальність юридичних осіб не повинна мати преюдиційний характер у питаннях щодо відповідальності фізичних осіб.

2. Цивільна відповідальність не повинна базуватися на тому факті, що ця ж особа притягнута до кримінальної відповідальності або до її еквіваленту.

3. Якщо особа, яка здійснює підприємницьку діяльність, визнається відповідальною за відшкодування нанесеної шкоди, така особа має виплатити жертві компенсацію або відшкодувати державі виплати, якщо держава вже їх здійснила на користь жертви.

4. Згідно із національним правом суди, які наділені юрисдикцією відповідно до цієї Конвенції, можуть вимагати, де це необхідно, скасувати тягар доведення з метою забезпечення доступу до правосуддя для жертви.

Цивільно-правова відповідальність

5. Держави-учасниці забезпечують вичерпний режим цивільної відповідальності за порушення прав людини, допущені у зв'язку з підприємницькою діяльністю, й право на справедливу, адекватну й оперативну компенсацію.

6. Усі особи, які здійснюють підприємницьку діяльність транснаціонального характеру, несуть відповідальність за шкоду, завдану порушенням прав людини, допущеним у зв'язку з їх підприємницькою діяльністю, у тому числі під час здійснюваних операцій:

а. тією мірою, в якій вони здійснюють контроль над такими операціями, або

б. тією мірою, в якій вони мають достатньо тісний зв'язок зі своєю дочірньою компанією або підприємством у ланцюгу поставок і де існує сильний і прямий зв'язок між поведінкою суб'єкта підприємницької діяльності і шкодою, завданою жертві, або

с. тією мірою, якою ризик порушення прав людини у межах здійснення підприємницької діяльності був передбачений або повинен був бути передбаченим.

7. Цивільна відповідальність юридичних осіб не повинна залежати від будь-якого кримінального переслідування такої особи.

Кримінальна відповідальність

8. Держави-учасниці передбачають у національному праві заходи кримінальної відповідальності для усіх осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність транснаціонального характеру, внаслідок якої, прямо чи опосередковано, порушуються права людини, що становить собою кримінальне правопорушення, включаючи злочини, визнані за міжнародним правом, міжнародним правом прав людини або національним законодавством.

Така кримінальна відповідальність за порушення прав людини, які становлять кримінальне правопорушення, має застосовуватися до виконавців злочину та співучасників, які можуть бути визначені національним правом.

9. Кримінальна відповідальність юридичних осіб не може слугувати преюдиційним фактом щодо кримінальної відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочин.

10. Кожна Держава-учасниця, зокрема, забезпечує, щоб юридичні особи, які несуть відповідальність згідно з цією статтею, піддавалися ефективним, пропорційним і стримуючим кримінальним і некримінальним санкціям, у тому числі фінансовим.

11. Там, де це є застосовним відповідно до міжнародного права, Держави мають інкорпорувати або імплементувати до їх національного права в інший спосіб відповідні положення щодо універсальної юрисдикції щодо порушень прав людини, які вважаються злочинами.

12. У випадку, коли правова система Держави-учасниці не передбачає можливість застосування кримінальної відповідальності до юридичних осіб, Держава має гарантувати, щоб юридичні особи піддавалися ефективним, пропорційним і стримуючим некримінальним санкціям, включаючи фінансові та інші адміністративні санкції, за дії, передбачені двома попередніми параграфами.

Стаття 11. Взаємна правова допомога

...

Взаємна правова допомога відповідно до цієї Конвенції включає, але не обмежується такими заходами:

- a. Отримання доказів або заяв від осіб;
- b. Забезпечення послуг щодо судових документів;
- c. Проведення обшуків;
- d. Вивчення об'єктів і сайтів;
- e. Надання інформації, доказів і експертних оцінок;
- f. Надання оригіналів або засвідчених копій необхідних документів, у тому числі банківських, фінансових, корпоративних;

g. Виявлення і відслідковування доходів, майна та інших речей з метою знаходження доказів;

h. Сприяння добровільній появі осіб у Державі-учасниці, яка зробила такий запит;

i. Сприяння заморожуванню й відновленню активів;

j. Надання допомоги й захисту жертвам, їх родинам, представникам і свідкам;

k. Надання допомоги у застосуванні й тлумаченні права прав людини;

l. Будь-який інший вид допомоги, який не суперечить національному праву Держави-учасниці.

...

Стаття 12. Міжнародна співпраця

...

Стаття 13. Узгодженість з міжнародним правом

...

Розділ III

Стаття 14. Інституційні механізми

Має бути утворено Комітет...

...Держави-учасниці мають подати до Комітету доповідь про заходи щодо виконання приписів Конвенції через рік після набрання чинності цієї Конвенції для відповідної Держави-учасниці. У подальшому державні доповіді подаються кожні чотири роки.

...

Комітет має виконувати такі функції:

a. Видавати загальні коментарі щодо розуміння і застосування Конвенції..

b. Розглядати державні доповіді й видавати заключні зауваження та рекомендації за результатами розгляду

...

Стаття 15. Заключні положення

Імплементация

1. Держави мають приймати усі необхідні законодавчі, адміністративні та інші дії, включаючи заснування адекватного моніторингового механізму із забезпечення ефективної імплементации Конвенції.

...

4. Особлива увага має приділятися випадкам підприємницької діяльності у зонах конфлікту, включаючи вжиття заходів щодо ідентифікації, попередження й усунення ризиків порушення прав людини, приділяючи увагу проблемі гендерно зумовленого і сексуального насильства.

...

5. У процесі імплементации Держави-учасниці мають звертати особливу увагу тим, для кого існує підвищений ризик порушення прав людини з боку бізнесу, а саме для жінок, дітей, людей з інвалідністю, корінних народів, мігрантів, біженців, внутрішньо переміщених осіб.